

ONS KENMERK
OR 20050009/805

UW KENMERK
WJZ/2004/54556(3764)

CONTACTPERSOON
Drs. A.P.J. van Wanroij

DOORKIESNUMMER

PLAATS / DATUM
Den Haag, 13 januari 2005

ONDERWERP
Briefadvies Wetsvoorstel tweede fa

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw M.J.A. van der Hoeven
Postbus 16375
2500 BJ 's-Gravenhage

Mevrouw de minister,

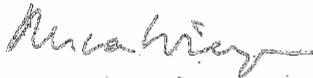
Bij brief van 29 november 2004 (WJZ/2004/54556(3764)) verzocht u de Onderwijsraad om advies uit te brengen over het Voorstel van wet houdende wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs ter aanpassing van de profielen in de Tweede Fase havo en vwo.

Het doet de raad genoegen u hierbij het gevraagde advies aan te bieden.

ONDERWIJS **raa**

RASSAULAAN 6
2514 JS DEN HAAG
TELEFOON 070 310 00 00
FAX 070 356 14 74
E-MAIL SECRETARIAAT@ONDERWIJSRAAD
WEBSITE WWW.ONDERWIJSRAAD.NL

Namens de Onderwijsraad,

Prof. dr. A.M.L. van Wieringen
Voorzitter

drs. A. van der Rest
Secretaris

1 Inleiding

Gelet op de korte adviestermin beperkt de Onderwijsraad zich tot een briefadvies op hoofdlijnen. Eerst wordt in paragraaf 1 een korte schets gegeven van de voorgeschiedenis, de inhoud en de onderbouwing van het wetsvoorstel. Vervolgens wordt in paragraaf 2 het toetsingskader van de raad geschetst. In paragraaf 3 toetst de raad vervolgens het wetsvoorstel aan dit kader. Paragraaf 4 bevat enkele conclusies en overwegingen.

1.1 Voorgeschiedenis

In 1998-1999 is begonnen met de invoering van de nieuwe opzet van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs: de tweede fase en het studiehuis. Voor het ontstaan van deze ingrijpende onderwijsvernieuwing noemde de memorie van toelichting bij de wijziging van de WVO (Wet op het voortgezet onderwijs) een aantal aanleidingen.¹ Ten eerste gaf de vrijheid bij het samenstellen van de vakkenpakketten vaak problemen bij de aansluiting op het hoger onderwijs. Ten tweede misten volgens de hogeronderwijsinstellingen veel eerstejaarsstudenten een brede vorming én onderzoeks-, spreek- en schrijfvaardigheden. Een derde aanleiding was het motivatieprobleem van veel leerlingen. Om dit probleem aan te pakken, moesten leerlingen meer verantwoordelijkheid krijgen voor hun eigen leren. Ten vierde was er de klacht over de achterhaalde didactiek, die in de bovenbouw voornamelijk was gebaseerd op overdracht van kennis in plaats van op het verwerven van kennis. In de vernieuwde tweede fase werd de vrije vakkenkeuze vervangen door een keuze voor één van de vier profielen (cultuur & maatschappij, economie & maatschappij, natuur & gezondheid en natuur & techniek) en een (bijpassende) pedagogisch-didactische werkvorm: het studiehuis. Overigens is het studiehuis als pedagogisch-didactische werkvorm niet verplicht voor scholen. Er is geen eenvormige aanpak voorgeschreven, hetgeen leidt tot veel variatie in de praktijk. De exameneisen zijn daarentegen wel eenduidig vastgesteld.

Deze onderwijsvernieuwing zorgde voor een ingrijpende wijziging van de inrichting van de bovenbouw van het havo en vwo. De doelen van de vernieuwingsoperatie waren: (1) een verbetering van de aansluiting van havo en vwo op het hoger onderwijs; (2) modernisering van het onderwijsprogramma in de hogere leerjaren van havo en vwo en een grotere samenhang in het programma; en (3) meer ruimte voor eigen keuzes van scholen.²

Verlichtingsmaatregelen

Al snel na de invoering van de onderwijsvernieuwing kwam er kritiek op de tweede fase. De voornaamste klachten waren dat het programma te zwaar zou zijn en dat er vakinhoudelijke kennis verloren zou gaan. Om aan deze klachten tegemoet te komen, werden in 1998 en 1999 maatregelen getroffen ter verlichting van de eindexamenprogramma's. Enige tijd later werd met de discussienotitie *Ruimte laten en keuzes bieden in de Tweede Fase havo en vwo* een interactief traject in gang gezet, dat moest leiden tot een structurele aanpassing van de profielen.³ De nota legde nadruk op de keuzevrijheid van scholen, leraren en leerlingen om zelf oplossingen aan te dragen. In plaats van vier kregen leerlingen in elk profiel drie verplichte vakken. Daarnaast kregen scholen en leerlingen meer vrije ruimte voor eigen keuzes. Nog weer later werd in een verder uitgewerkt voorstel de versnippering van de kleine deelvakken teruggedrongen en werden, met het oog op het bevorderen van een grotere doorstroom naar bètastudies in het hoger onderwijs, voorstellen gedaan om de aantrekkelijkheid en studeerbaarheid van de bètastudies te vergroten.⁴

Advies Onderwijsraad in 2003

Naar aanleiding van de genoemde discussienotitie bracht de Onderwijsraad met betrekking tot de bètavakken op eigen initiatief een advies uit aan de minister.⁵ In dit advies uitte de

1 TK, 1996-1997, 25 168, nr. 3.

2 Stb. 1997, 322.

3 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003.

4 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003

5 Onderwijsraad, 2003

raad zijn bezorgdheid over het schrappen van het vak natuurkunde als verplicht vak in het profiel natuur & gezondheid en over de forse urenreductie van de bètavakken. De raad vond dat door de wijzigingen de natuurprofielen weliswaar beter haalbaar en aantrekkelijker waren geworden, maar vreesde dat een verlichting van deze bètaprofielen ten koste zou gaan van de diepgang en de inhoud, waardoor uiteindelijk minder studenten in staat zouden zijn een bètastudie te volgen in het hoger onderwijs.

Interactieve beleidsvorming

Het wetsvoorstel is het sluitstuk van een lang en uitgebreid proces waarin overeenstemming is bereikt over de inrichting van de hernieuwde tweede fase. De minister heeft bij de voorbereiding gekozen voor een interactief traject, waarin zij onder meer met de mensen uit de praktijk gesproken heeft. De raad waardeert het dat de minister bij de aanpassing van de profielen zorgvuldig te werk is gegaan. Hij heeft de indruk dat deze werkwijze, die veel ingewikkelde afwegingen met zich mee heeft gebracht, een gunstig effect zal hebben op de uitvoering van het beleid.

1.2 Inhoud wetsvoorstel

Het wetsvoorstel heeft betrekking op de wijziging die artikel I aanbrengt in de artikelen 12, 13, 14, 15, 22, 27a en 29 van de WVO. In hoofdzaak gaat het om een aanpassing van de profielen in het havo en vwo (artikel 13 en 14). Er zijn vier profielen. Elke school voor havo of vwo moet alle profielen aanbieden. Elk profiel bestaat uit drie delen: 1) het gemeenschappelijke deel (voor alle leerlingen in het vwo respectievelijk in het havo dezelfde vakken); 2) een profielspecifiek deel; en 3) een vrij deel. Voor het profielspecifieke deel kiest de minister voor een structuur van drie verplichte profielvakken en één profielkeuzevak voor de profielen natuur & techniek en natuur & gezondheid; voor de profielen economie & maatschappij en cultuur & maatschappij zijn twee profielvakken verplicht en kunnen leerlingen twee profielvakken kiezen. Daarnaast kiezen alle leerlingen in het vrije deel één vrij te kiezen examenvak.

Het nieuwe voorstel brengt een grotere gelijkenis aan in de profielenstructuur en realiseert daarmee een helder onderwijsaanbod in de tweede fase van het havo en vwo. In essentie geeft het voorstel meer ruimte binnen de vakken, waardoor er meer mogelijkheden voor verdieping en nieuwe didactische werkvormen ontstaan. Het voorstel legt de nadruk op meer keuzevrijheid van de leerlingen en gaat ervan uit dat de structuur van de profielen beter organiseerbaar is voor scholen, beter werkbaar voor leraren en beter studeerbaar voor de leerlingen. Verder is het de bedoeling dat de structuur van de profielen zo veel mogelijk variatie biedt in vooropleidingen voor studies op het gebied van bèta/techniek, waardoor meer leerlingen kunnen doorstromen naar een bètastudie in het hoger onderwijs. Met het nieuwe voorstel wordt, aldus de memorie van toelichting, het vrij complexe en versnipperde systeem van vakken en deelvakken vervangen door een eenvoudiger systeem van volledige vakken, met een min of meer gestandaardiseerde omvang.

De belangrijkste aanpassingen op een rij:

- Het aantal vakken neemt iets af en de totale omvang van het gemeenschappelijk deel wordt iets kleiner.
- De deelvakken verdwijnen.
- In alle profieldelen is een gelijk aantal vakken, namelijk vier, waarbij één of twee vakken ter keuze zijn: de zogenoemde profielkeuzevakken.
- In de natuurprofielen zijn er drie vaste vakken en één profielkeuzevak, in de maatschappijprofielen twee vaste vakken en twee profielkeuzevakken. Er moet in elk profiel gekozen worden uit een beperkt aantal vakken: in de natuurprofielen uit vier, in economie & maatschappij uit vijf en in cultuur & maatschappij uit zes. Het bevoegd gezag bepaalt zelf binnen de wettelijke aanwijzingen of – en zo ja, welke – keuzemogelijkheden zij aanbiedt.
- Voor het havo komen in het gemeenschappelijk deel minder vakken en minder uren. De gemiddelde omvang van de vakken in de profielen wordt groter. Er is geen ruimte

voor het vak anw (algemene natuurwetenschappen) en een tweede moderne vreemde taal.

- Voor het vwo maken in het gemeenschappelijk deel de twee deeltalen plaats voor één volledige moderne vreemde taal.⁶ Het vak anw blijft in het gemeenschappelijke deel gehandhaafd.
- Het combinatievak geschiedenis-maatschappijleer, dat oorspronkelijk in de profielen-wet was opgenomen, is vervangen door het vak maatschappijleer. Het vak geschiedenis is in het nieuwe voorstel voor havo en vwo alleen nog een verplicht vak in het profiel cultuur & maatschappij.
- Het vak ckv (culturele en kunstzinnige vorming) is voor alle leerlingen van het atheneum en havo in het gemeenschappelijke deel gehandhaafd. Met het nieuwe voorstel kunnen leerlingen van het atheneum het vak ckv vervangen door kcv (klassieke culturele vorming).⁷
- In het vrije deel moet ten minste nog één vrij te kiezen examenvak worden gevolgd.
- De nieuwe examenprogramma's voor de verschillende vakken zullen worden aangepast aan de nieuwe situatie. De examenprogramma's zullen minder gedetailleerd van opzet zijn dan nu het geval is. Ze zullen minder voorschriften bevatten over de vorm van het schoolexamen (en daardoor feitelijk over de vorm van het onderwijs) en meer ruimte geven voor eigen keuzes door de scholen.

Onderbouwing van het wetsvoorstel

De argumentatie met betrekking tot de belangrijkste aanpassingen in de profielen havo en vwo komt er met name op neer, dat de keuzemogelijkheden voor scholen, leraren en leerlingen groter moeten worden. Door de eerdere verlichtingsmaatregelen zijn er, aldus de memorie van toelichting, onevenwichtigheden in het programma ontstaan en is de keuzeruimte kleiner geworden. Daarnaast wordt aangevoerd dat het tegengaan van de versplintering van de vakken leidt tot minder oppervlakkigheid en meer diepgang. Bovendien zou aanpassing van de profielen leiden tot meer variatie van didactische werkvormen.

2 Toetsingskader bij de beoordeling van het wetsvoorstel

Voordat tot bespreking van het wetsvoorstel wordt overgegaan, wordt in deze paragraaf uiteengezet welk kader de raad hanteert bij de beoordeling van het wetsvoorstel. Bij de beoordeling van het nieuwe voorstel hanteert de raad twee uitgangspunten. Het eerste uitgangspunt is de realisatie van de doelen van de tweede fase. Het tweede uitgangspunt is de toenemende internationalisering van het onderwijs. In het advies *Koers voortgezet onderwijs: nieuw vertrouwen* heeft de raad de toekomstvisie van de minister op het voortgezet onderwijs bekeken vanuit de optiek van de Europese ontwikkelingen.⁸ In het voorliggende advies wil de raad deze lijn voortzetten. In dit verband wil de raad aandacht besteden aan de structuur en de inhoud van de tweede fase in vergelijking met enkele andere Europese landen en aan de ontwikkelingen rond internationale curricula zoals het internationale baccalaureaat.

De raad hanteert voor de beoordeling van de voorstellen de volgende criteria.

- (1) Is het voorstel voor aanpassing van de profielen een verbetering van het onderwijsaanbod in de tweede fase?
- (2) Is het onderwijsprogramma door de aanpassing van de profielen uitdagend voor de leerlingen en beter organiseerbaar voor de scholen?
- (3) Bevordert de aanpassing van de profielen de aansluiting tussen het voortgezet en het hoger onderwijs?
- (4) Zijn er voldoende keuzemogelijkheden voor scholen en leerlingen?

6 In het atheneum zijn niet meer twee aangewezen vreemde deeltalen verplicht (Frans en Duits), maar mag één volledige taal gekozen worden. In het gymnasium is de tweede moderne vreemde taal vervangen door een klassieke taal.

7 Voor leerlingen van het gymnasium was het vak ckv al vervangen door het vak kcv.

8 Onderwijsraad, 2004.

- (5) Is er bij de directbetrokkenen voldoende draagvlak voor het voorstel voor aanpassing van de profielen?
- (6) Sluit het voorstel voor aanpassing van de profielen aan bij curricula van relevante andere landen en bij internationale curricula?

Bij de beoordeling van de voorstellen maakt de raad gebruik van enkele rapporten en adviezen, waarbij hij zijn eigen accenten legt.

3 Beoordeling van het wetsvoorstel

In algemene zin waardeert de Onderwijsraad de voorstellen positief: ze zijn realistisch en komen grotendeels tegemoet aan de knelpunten. Daarnaast biedt de opbouw van de profielen (het gemeenschappelijk deel met algemene vakken, het profieldeel en het vrije deel) voldoende basis voor een brede kennisbasis. Dit neemt echter niet weg dat op onderdelen kanttekeningen kunnen worden gemaakt. De raad zal in deze paragraaf het wetsvoorstel aan het in paragraaf 2 geschetste kader toetsen.

3.1 Is het voorstel voor aanpassing van de profielen een verbetering voor het onderwijsaanbod in de tweede fase?

Het vak geschiedenis

In het voorstel voor de profielen is ervoor gekozen het gemeenschappelijk deel te beperken en te vereenvoudigen ten gunste van de profielen. Hoewel de raad begrip heeft voor deze keuze, betreurt hij het dat de inperking van het gemeenschappelijk deel ten koste gaat van het vak geschiedenis. De tweede fase bereidt leerlingen niet alleen voor op een vervolgopleiding in het hoger onderwijs, maar heeft ook een algemeen vormende functie. Het vak geschiedenis speelt hierbij in de optiek van de raad een belangrijke rol. De functie van dit vak is jongeren historisch besef bijbrengen. Daarnaast heeft het vak als onderdeel van de canon ook betekenis voor de overdracht van cultuur. De raad stelt dan ook voor het combinatievak geschiedenis-maatschappijleer op te nemen in het gemeenschappelijk deel van het havo en vwo. Om beide onderdelen goed tot hun recht te laten komen, is het noodzakelijk dat het aantal studielasturen wordt uitgebreid. De raad realiseert zich dat het opnemen van het combinatievak geschiedenis-maatschappijleer – met meer studielasturen dan nu alleen voor het vak maatschappijleer zijn gereserveerd – leidt tot een verzwaring van het gemeenschappelijke deel. Hij vindt dit echter omwille van de algemeen vormende functie van het onderwijs aanvaardbaar. Leerlingen sluiten het combinatievak af door middel van een schoolexamen, dat voldoet aan landelijk opgestelde eisen.

Moderne vreemde talen

De memorie van toelichting stelt dat het in het kader van de toenemende internationale oriëntatie van de samenleving wenselijk is, dat zo veel mogelijk leerlingen een tweede of derde moderne vreemde taal leren. Toch constateert de raad dat als gevolg van de inperking van het gemeenschappelijke deel, er minder ruimte is overgebleven voor de talen. Zo zijn de twee verplichte deeltalen voor leerlingen van het atheneum vervangen door één volledige taal en is voor leerlingen van het gymnasium de tweede moderne vreemde taal vervangen door een klassieke taal. Voor leerlingen van het havo is er zelfs helemaal geen ruimte meer voor een verplichte tweede moderne vreemde taal. Hoewel de raad beseft dat leerlingen in het voorstel voor de profielen voor een tweede of derde moderne vreemde taal kunnen blijven kiezen, is hij bezorgd over de positie van de moderne vreemde talen in het gemeenschappelijke deel.

In dit kader wil de raad verwijzen naar zijn advies *Koers voortgezet onderwijs: nieuw vertrouwen*, waarin hij onder meer heeft geadviseerd over de mogelijkheid voor scholen om (onderdelen van) het schriftelijk examen, bijvoorbeeld een moderne vreemde taal, extern te laten examineren.⁹ Het gaat hier om het testen van leerervaringen die leerlingen

9 Onderwijsraad, 2004.

in een andere context dan de school hebben opgedaan. Het voordeel hiervan is dat leerlingen feitelijk in meer vakken (talen in dit geval) examen kunnen doen dan ze gevolgd hebben in het kader van het schoolaanbod.

Bèta-/techniekvakken

Eén van de doelen van de voorgestelde wijzigingen in de tweede fase is de bèta-/techniekvakken aantrekkelijker te maken voor leerlingen, waardoor meer leerlingen doorstromen naar een bèta-/techniekstudie. De raad wees er in zijn advies over de natuurprofielen al op dat de voorgestelde aanpassingen niet zullen leiden tot een vergroting van de belangstelling bij leerlingen voor bètavervolgonderwijs.¹⁰ Hij pleitte daarom voor meer ruimte voor de bètavakken. Het motiveren van jongeren om een bètastudie te kiezen is van belang, omdat de vraag naar hogeropgeleide bèta's en technici de komende jaren groot zal zijn. De raad acht het daarom van belang dat de natuurprofielen zo zijn ingericht, dat deze voor een grote groep leerlingen aantrekkelijk zijn. Leerlingen die een zwaar bètaprofiel willen kiezen, moeten hierin niet gehinderd worden. Een dergelijk profiel biedt hun juist de mogelijkheid zich inhoudelijk te verdiepen en zich bepaalde praktische vaardigheden eigen te maken. Omgekeerd moet een natuurprofiel ook aantrekkelijk zijn voor leerlingen die naast de verplichte bètavakken andere vakken (bijvoorbeeld: aardrijkskunde of informatica) kunnen kiezen.

Meer meisjes stimuleren een natuurprofiel te kiezen

In het zogeheten PISA-onderzoek 2003 van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) is één van de conclusies dat Nederlandse leerlingen van 15 à 16 jaar in vergelijking met andere landen goed scoren in de bètavakken. Toch blijken veel leerlingen veel minder vaak voor een natuurprofiel te kiezen dan op grond van die goede scores mag worden verwacht.¹¹ Het *Onderwijsverslag 2002/2003* bevestigt dit beeld.¹² Hieruit blijkt dat de populariteit van de bètavakken in zowel het havo als het vwo niet groot is. In het vwo had in 2003 minder dan de helft van de geslaagde eindexamenkandidaten een natuurprofiel; in het havo was dit ruim een kwart. Meisjes in Nederland kiezen traditioneel minder vaak voor bèta en techniek dan jongens. In het vwo koos in 2003 39% van de meisjes een natuurprofiel; in het havo was dit 18%. Hoewel leerlingen dus goed scoren in de bètavakken, kiezen ze toch veel minder vaak voor een natuurprofiel en stromen zij minder vaak door naar een bèta- en techniekstudie in het hoger onderwijs. Dit maakt duidelijk dat bij de profielkeuze talent voor bèta en techniek onvoldoende meeweegt.¹³ Met tevredenheid heeft de raad dan ook kennisgenomen van het voornemen om de bètavakken te vernieuwen en de cultuur rondom de vakken te veranderen. De profielcommissie zal hierover een voorstel doen. Er is op dit punt overigens ook een belangrijke rol weggelegd voor het hoger onderwijs. De instellingen voor hoger onderwijs kunnen ervoor zorgen dat hun programma's zo goed mogelijk aansluiten bij de profielen in de bovenbouw van het havo en vwo en dat ook de cultuur van de opleiding aantrekkelijk en stimulerend is voor de leerlingen, met name voor meisjes. Het hoger onderwijs moet zich daarom terdege oriënteren op de veranderingen in de tweede fase van het voortgezet onderwijs.

Beroepsgerelateerde component

Oriëntatie op de beroepspraktijk kan leerlingen in de bovenbouw van het havo en vwo stimuleren zich (beter) voor te bereiden op een bepaalde richting in het hoger (beroeps)-onderwijs. Al eerder, namelijk in het advies *Koers voortgezet onderwijs: nieuw vertrouwen*, heeft de raad geadviseerd om in de tweede fase van het havo en vwo een beroepsgerelateerde component aan elk van de vier profielen te koppelen.¹⁴ Naar de mening van de raad kunnen leerlingen zich door middel van een beroepsgerelateerde component niet alleen beter voorbereiden op een bepaalde studierichting; ook moedigt een dergelijke component leerlingen aan om een helder beroepsperspectief te ontwikkelen. Het gaat hierbij om een

10 Onderwijsraad, 2003.

11 Organisation for Economic Co-ordination and Development, 2004.

12 Inspectie van het Onderwijs, 2004.

13 Inspectie van het Onderwijs, 2004.

14 Onderwijsraad, 2004.

component waarin onder meer aandacht wordt besteed aan het leren toepassen en aan het leren aan de hand van concrete ervaringen. Wellicht dat het idee van een maatschappelijke stage een mogelijkheid biedt voor leerlingen om (buitenschoolse) beroepsgerichte leerervaringen op te doen, die van pas komen bij hun vervolgstudie in het hoger onderwijs. De raad wil graag in dit advies nogmaals aandacht vragen voor het introduceren van beroepsgerichte componenten in de tweede fase van het havo en vwo en het ontwikkelwerk dat hiervoor nodig is. Wellicht kunnen de twee profielcommissies dit onderdeel verder uitwerken.

Conclusies

In het algemeen waardeert de raad het voorstel voor de aanpassing van de profielen in de tweede fase van het havo en vwo positief. De raad betreurt de verlichting van het gemeenschappelijke deel; het gaat niet alleen ten koste van het leren van moderne vreemde talen, maar het is ook nadelig voor het vak geschiedenis. De raad vraagt dan ook aan de minister om met het oog op de algemeen vormende functie van de tweede fase in overweging te nemen, het vak maatschappijleer te vervangen door het combinatievak geschiedenis-maatschappijleer, met uitbreiding van het aantal studielasturen. Verder is het van groot belang om meer leerlingen, met name meer meisjes, te stimuleren een natuurprofiel te kiezen. Op dit punt verwacht de raad dat de overheid hoog inzet als gaat om het aantrekkelijker maken van natuurprofielen voor een grote groep leerlingen. Ook stelt de raad voor dat de profielcommissies de introductie van de beroepsgerelateerde component in de tweede fase meenemen in hun advies.

- 3.2 Is het onderwijsprogramma door de aanpassing van de profielen uitdagend voor de leerlingen en beter organiseerbaar voor de scholen?

Een samenhangend vakkenpakket

Het doel om in de tweede fase te komen tot meer samenhangende en daarmee meer uitdagende lesprogramma's, komt tot uiting in de profielen. De inrichting van de profielenstructuur is zo opgezet dat verwacht mag worden dat er binnen de profielen sprake is van een samenhangend lesprogramma. De Inspectie van het Onderwijs constateert echter dat de samenhang nog niet goed van de grond is gekomen. Dit wordt toegeschreven aan het feit dat bij de ontwikkeling van de programma's niet expliciet is voorzien in het streven naar inhoudelijke samenhang tussen verwante vakken.¹⁵ Om de inhoudelijke samenhang tussen vakken te bevorderen, zullen op termijn de voorstellen van de profielcommissies een belangrijke rol spelen. Ofschoon de inhoudelijke samenhang van de profielen nog de nodige aandacht verdient, staat de raad positief tegenover de profielenstructuur, die in alle gevallen een samenhangend vakkenpakket voorschrijft. Dat is voor de raad een belangrijk voordeel.

Overladenheid

Redelijk snel na de invoering van de tweede fase is de belasting van de lesprogramma's aangepakt. De eerder getroffen verlichtingsmaatregelen en het huidige voorstel om de deelvakken af te schaffen, zullen waarschijnlijk de komende jaren bijdragen aan het terugdringen van de belasting en het tegengaan van de versnippering van het programma. De raad wil hierbij opmerken dat het probleem van de belasting vooral door de scholen zelf is aangepakt. Door profielcoördinatoren aan te stellen of door een perioderooster in te voeren, hebben scholen een belangrijke bijdrage geleverd aan het verbeteren van de organisatie van de tweede fase. Dit komt de studeerbaarheid voor leerlingen ten goede en bovendien stelt het leraren in de gelegenheid het werk beter te organiseren.

Normatieve studielasturen

Door de minister is aangegeven dat een aantal zaken nader wordt geregeld bij AMvB (Algemene Maatregel van Bestuur). Hiertoe zal het Inrichtingsbesluit WVO en het Eind-examenbesluit vwo-havo-mavo-vbo worden gewijzigd. Het gaat hierbij onder meer om het

15 Inspectie van het Onderwijs, 2003a.

aantal normatieve studielasturen per vak. Deze zijn niet verplichtend voor de scholen, maar stellen een norm voor de Minister zelf bij de vaststelling van de zwaarte van de examenprogramma's. De raad stemt in met deze benadering, want hierdoor worden scholen daadwerkelijk in staat gesteld naar eigen inzicht keuzes te maken ten aanzien van de verdeling van de beschikbare onderwijstijd over de verschillende vakken.

Conclusies

Alhoewel de inhoudelijke samenhang van de profielen nog de nodige aandacht verdient, is de raad van mening dat de profielenstructuur in alle gevallen een samenhangend vakkenpakket voorschrijft. De raad verwacht dat uitgaande van het vertrouwen in het vermogen van scholen om zelf organisatorische oplossingen aan te dragen, de inhoudelijke samenhang binnen de profielen zal verbeteren en de belasting van de tweede fase wordt beheerst. Dit zal naar verwachting een positieve uitwerking hebben op de studeerbaarheid voor leerlingen.

3.3 Bevordert de aanpassing van de profielen de aansluiting tussen het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs?

Aansluiting op hoger onderwijs

Eén van de aanleidingen om de bovenbouw van het voortgezet onderwijs te veranderen was de wens om leerlingen beter voor te bereiden op hun functioneren in het hoger onderwijs. Daarom moest de didactische aanpak in de bovenbouw veranderen (in plaats van op overdracht van kennis meer gericht op het verwerven van kennis) en moest de vrije vakkenkeuze vervangen worden door een keuze van één van de vier profielen. De didactische aanpak, die ook wel wordt aangeduid met het studiehuis, blijft in dit advies buiten beschouwing. Het gaat in dit advies immers om het onderwijsaanbod, de profielen in de tweede fase van het havo en vwo. De opzet van de profielenstructuur is zo ingericht, dat het ruimte biedt voor leerlingen om te kiezen voor een vakkenpakket dat voorbereidt op de vervolgopleiding. De vraag of het beleid op dit punt succesvol is geweest, kan echter nog niet worden beantwoord, want tot nu toe is er weinig tot geen onderzoek gedaan naar de functie van de profielen bij de doorstroming.¹⁶

Wel blijkt uit onderzoek dat er na invoering van de profielen nauwelijks veranderingen zijn in de onderverdeling naar sector van de instroom in het hbo (hoger beroepsonderwijs) en het wetenschappelijk onderwijs.¹⁷ Er is wel sprake van een tendens dat meer havisten doorstromen naar het hbo en meer vwo-ers kiezen voor het wetenschappelijk onderwijs. Dit geeft aan dat meer leerlingen kiezen voor een hoger niveau van vervolgonderwijs. Volgens Veugelers, De Jong en Schellings lijkt de aansluiting van de studiekeuze bij het profiel niet veel anders te verlopen dan vroeger de aansluiting bij het vakkenpakket. Ook nu is het, volgens de onderzoekers, "van belang welke vakken de student heeft gekozen: het profiel en het extra examenvak in het vrije deel. Dit beïnvloedt de keuzemogelijkheden aanzienlijk, maar toch kiest nog een aanzienlijk deel voor een opleiding die niet aansluit bij het gekozen profiel."

Meer wederzijdse oriëntatie

Hoewel de raad van mening is dat instellingen voor hoger onderwijs zich meer op de hoogte kunnen stellen van de nieuwste ontwikkelingen in de tweede fase, heeft hij de indruk dat de wederzijdse oriëntatie tussen scholen voor havo en vwo en instellingen voor hoger onderwijs, sterk is toegenomen. Maar ook op dit punt geldt dat het nog te vroeg is om uitspraken te doen over de verbetering van de aansluiting op het hoger onderwijs. In zijn nog uit te brengen advies over *Aansluitingen* (werktitel) gaat de raad in op het algemene vraagstuk van de directe overgangen in het onderwijsstelsel.

In aanvulling op het bovenstaande wil de raad hier graag verwijzen naar een eerder voorstel over het verbeteren van de aansluiting tussen de tweede fase en het vervolg-

16 Inspectie van het Onderwijs, 2003b.

17 Veugelers, De Jong & Schellings (2004).

onderwijs. In zijn advies *Examinering in ontwikkeling* stelt de raad voor de competentie 'student' uit te werken.¹⁸ Het gaat hierbij om de vraag wat een leerling moet kunnen om soepel door te kunnen stromen naar en te functioneren binnen een hogeschool of universiteit.

Conclusies

Op grond van het ontbreken van recente onderzoeksgegevens constateert de raad dat het nog te vroeg is om uitspraken te doen over de verbetering van de aansluiting op het hoger onderwijs. Er is wel sprake van een grotere directe toestroom van havo naar hbo en van vwo naar het wetenschappelijk onderwijs. Daarnaast lijkt de wederzijdse oriëntatie tussen scholen voor havo en vwo en instellingen voor hoger onderwijs toegenomen.

3.4 Zijn er voldoende keuzemogelijkheden voor scholen en leerlingen? Het nieuwe voorstel voor de profielen beoogt, aldus de memorie van toelichting, enerzijds het systeem eenvoudiger ofwel robuuster te maken. Anderzijds wil de minister minder centrale regels aan scholen opleggen en hen in staat stellen op schoolniveau eigen beleidskeuzes te maken. De raad onderschrijft de keuze voor meer keuzemogelijkheden als uitgangspunt voor beleid. Meer keuzemogelijkheden moeten ervoor zorgen dat het onderwijsaanbod beter wordt toegesneden op de capaciteiten en interesses van de leerling.

Meer ruimte in het systeem voor keuze voor leerlingen met een bètaprofiel

De raad is van mening dat de minister met het nieuwe voorstel voor de profielenstructuur in zekere zin een compromis heeft bereikt tussen de verschillende opvattingen van de directbetrokkenen binnen de scholen en daarbuiten. De minister kiest voor een eenvoudiger systeem en voor het vergroten van de keuzevrijheid voor leerlingen; leerlingen met een bètaprofiel kunnen binnen het profieldeel één profielkeuzevak kiezen, leerlingen met een maatschappijprofiel hebben de ruimte om twee profielkeuzevakken te kiezen. Leerlingen die een bètaprofiel kiezen hebben dus minder keuzemogelijkheden ten opzichte van de leerlingen met een maatschappijprofiel. Hiermee is volgens de raad de positie van de bètavakken versterkt. Volgens de raad hoeft echter een vermindering van keuzemogelijkheden niet altijd een nadeel te zijn. Het kan juist leiden tot een duidelijker profilering met meer ruimte voor inhoudelijke verdieping en toepassingsgerichte activiteiten.

Deeltalen

De voorgestelde wijziging om de deeltalen te vervangen door volledige talen heeft consequenties voor de inrichting van de tweede fase als geheel. De minister heeft er niet voor gekozen om de deeltalen simpelweg om te zetten in volledige talen, want dit zou immers de keuzemogelijkheden van de leerlingen alleen maar verminderen. De minister heeft andere keuzes gemaakt. De raad begrijpt de keuze om de deeltalen af te schaffen, maar toch betreurt hij het dat het idee van de deeltalen in de aanpassing van de profielen is losgelaten. In dit verband vraagt hij zich af of de deeltalen in de praktijk wel goed genoeg uit de verf zijn gekomen en of het afschaffen ervan niet te vroeg komt.

Examenprogramma's

Als gevolg van de aanpassingen in de profielen zullen de examenprogramma's van de verschillende vakken moeten worden gewijzigd. Dat wil zeggen dat ze moeten worden aangepast op het punt van de nieuwe vakkenstructuur en het aantal studielasturen. Het is de bedoeling, aldus de memorie van toelichting, dat de examenprogramma's globaler zijn dan nu en dat ze minder voorschriften zullen bevatten over de vorm van het schoolexamen. De raad is er voorstander van dat scholen meer ruimte krijgen, want het stimuleert scholen om vakken te vernieuwen en het lesprogramma in de tweede fase naar eigen inzicht vorm te geven. Maar tegelijk wil de raad erop wijzen dat de centrale examens zo moeten zijn ingericht, dat het civiel effect behouden blijft.

Conclusies

De minister heeft een compromis bereikt in het voorstel voor aanpassing van de profielen. Enerzijds kiest zij voor duidelijk herkenbare profielen en anderzijds wil zij scholen, leraren en leerlingen meer keuzemogelijkheden geven. Dit leidt in sommige gevallen tot minder keuzemogelijkheden (onder meer voor de bètaprofielen en de talen). Dit hoeft echter volgens de raad niet altijd een nadeel te zijn. Verder stemt de raad in met het voorstel om de examenprogramma's globaler te maken, mits het civiel effect van de examens gewaarborgd blijft.

3.5 Is er bij directbetrokkenen voldoende draagvlak voor de aanpassing van de profielen?

De raad heeft de indruk dat er bij de directbetrokkenen van de tweede fase een redelijke tevredenheid is over het voorstel voor de aanpassing van de profielen. Het voorstel komt tegemoet aan de geconstateerde knelpunten en bovendien is het programma minder zwaar geworden. Daarnaast geeft het voorstel scholen, leraren en leerlingen meer ruimte om naar eigen inzicht en behoeftes keuzes te maken.

Zoals gezegd heeft er voorafgaand aan het wetsvoorstel voor de aanpassing van de profielen een uitgebreide gedachtewisseling plaatsgevonden met mensen uit de praktijk en onderwijsorganisaties. Op basis van dit interactieve proces, waarbij uiteenlopende standpunten werden ingenomen, heeft de minister uiteindelijk een weloverwogen keuze gemaakt. Deze keuze is neergelegd in het wetsvoorstel. De raad heeft waardering voor deze werkwijze en denkt dat met de voorgestelde aanpassingen de vernieuwing van de tweede fase een stap verder is gekomen.

De raad is overigens van mening dat scholen in voldoende mate in de gelegenheid moeten zijn om de invoering van de voorgestelde aanpassingen zorgvuldig voor te bereiden. Artikel III bepaalt wat dit betreft dat de wijzigingen die door deze wet in de WVO worden aangebracht, met ingang van het eerste schooljaar na de inwerkingtreding van de desbetreffende wettelijke bepalingen successievelijk toepassing vinden per opvolgend leerjaar. Artikel V geeft over de beschikbare ruimte nog geen duidelijkheid omdat de wet in werking treedt met ingang van een bij Koninklijk Besluit te bepalen tijdstip. Gelet op deze constructie is de beschikbare voorbereidingstijd formeel maximaal één jaar. De raad dringt erop aan om, alvorens tot indiening van het wetsvoorstel over te gaan, dit aspect zorgvuldig in de overwegingen te betrekken

Conclusies

De raad constateert dat er voor de aanpassing van de profielen in de tweede fase voldoende draagvlak is bij de directbetrokkenen in het onderwijsveld. De raad gaat ervan uit dat scholen, via een toereikende invoeringsregeling, in de gelegenheid worden gesteld om de aanpassingen zorgvuldig in te voeren.

3.6 Sluit het voorstel voor aanpassing van de profielen aan bij buitenlandse en internationale curricula?

Binnen de EU wordt steeds duidelijker het ontstaan van een Europese onderwijsruimte zichtbaar. EU-landen gaan onderwijsbeleid steeds meer onderling afstemmen en er is sprake van overleg en uitwisseling tussen landen. De zich ontwikkelende Europese onderwijsruimte heeft ook consequenties voor het voortgezet onderwijs. De centrale vraag hierbij is of de voorstellen voor de tweede fase in de pas lopen met internationale ontwikkelingen: passen ze in een (EU-)trend voor de inrichting van 'upper secondary education'. Aandachtspunten hierbij zijn de structuur en de inhoud van de tweede fase in een aantal EU-landen en het internationale baccalaureaat.

In deze paragraaf wordt een beknopte vergelijking gemaakt tussen de tweede fase havo en vwo in Nederland en het voortgezet onderwijs in een aantal andere EU-landen: België (Vlaanderen), Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk (Engeland, Wales, Noord-Ierland en Schotland). Verder wordt nagegaan hoe internationale curricula en het internationaal baccalaureaat zich met de voorstellen voor de tweede fase verhouden. Deze

beide varianten, die op Nederlandse scholen voor vwo worden aangeboden, bieden mogelijk zicht op trends die samenhangen met de internationalisering van de leerlingenpopulatie en de internationale aspiraties van ouders en leerlingen.

Structuur en inhoud van de tweede fase in een aantal EU-landen vergeleken

In Nederland, Duitsland, Frankrijk en Engeland wordt het algemeen voortgezet onderwijs afgesloten door een examen met een belangrijke centrale component. Alleen in Vlaanderen is dit niet het geval. De (centrale) examens spelen een belangrijke rol bij de inrichting van het curriculum. In Nederland wordt de relatieve zwaarte van kennisgebieden aangegeven door een door de overheid aangegeven schatting van het aantal noodzakelijke studielasturen voor een bepaald vak. De scholen moeten zelf echter de verdeling van de beschikbare onderwijstijd over de diverse vakken regelen. Het niveau van de examens in Nederland wordt bepaald door het schooltype: havo of atheneum of gymnasium. De beoordeling van de schoolexamens is aan de scholen. In Schotland kunnen examens op vijf niveaus worden afgelegd, evenals in Engeland.¹⁹

De curriculuminhoud (leerstof of canon) verschilt tussen de landen weinig en bestaat veelal uit een aantal voor iedereen verplichte vakken (waaronder de moedertaal, wiskunde, een moderne vreemde taal en kunstzinnige vorming), exacte vakken (waaronder natuur- en scheikunde) en sociale vakken (waaronder geschiedenis, godsdienst en sport). Dit geldt niet voor het Verenigd Koninkrijk. Het Verenigd Koninkrijk heeft de verst doorgevoerde keuzevrijheid in de fase van 'upper secondary education'. Elk samengesteld pakket kan worden gekozen binnen het kader van de 'National Qualifications' (zij het dat de Engelse taal veelal wel door scholen verplicht wordt gesteld, terwijl ook godsdienstige vorming een belangrijke kwestie is). Voor het overige wijkt Nederland qua keuzemogelijkheden weinig af van de andere landen.

Dit ligt anders bij het internationaal baccalaureaat. Hierbij kan de student kiezen uit zes clusters van vakken, en dient hij daarnaast een 'extended essay' te schrijven en een cursus 'Theory of Knowledge' te volgen. Verder wordt buiten de gekozen vakken aandacht besteed aan creatieve vorming, deelname aan buitenschoolse projecten en maatschappelijke dienstverlening.²⁰ Het programma kent een centraal georganiseerd examensysteem. De

-
- 19 Het onderwijs voor 14-19-jarigen in Engeland is momenteel sterk in discussie (op basis van diverse regeringsrapporten en het zogenoemde Tomlinson-rapport). Het doel is het test- en examensysteem in Engeland drastisch te vereenvoudigen en daarmee ook het curriculum. Leerlingen kunnen in de voorstellen kiezen voor een 'open diploma', waarin zij zelf hun vakkenpakket samenstellen, of voor een meer gespecialiseerd diploma, waarbij zij kunnen kiezen uit twintig verschillende richtingen leidend tot een bepaald diploma. Elk examen kan in eigen tempo worden afgelegd en op vier niveaus: beginniveau, basisniveau, intermediair niveau en geavanceerd niveau. Heel excellente leerlingen kunnen een nog zwaarder examen afleggen.
- 20 Dit programma bestaat uit: 1) cursus Theory of Knowledge; 2) extended essay en 3) het CAS-programma: creativiteit, actie, dienstverlening. Verder naar keuze zes vakken of subjects, te kiezen uit zes groepen van vakken (uit elke groep een):
- moedertaal;
 - tweede moderne vreemde taal;
 - individu en samenleving: geschiedenis, geografie, economie, filosofie, sociale en culturele antropologie, zaken en management, informatie technologie in een mondiale samenleving, Islamitische geschiedenis;
 - proefondervindelijke wetenschappen (experimental sciences): biologie, scheikunde, natuurkunde, ecologische systemen, ontwerp technologie;
 - wiskunde en computerwetenschap (diverse typen cursussen); en
 - kunstvakken: beeldende kunsten, muziek, theater.
- Als een zesde vak kan ook gekozen worden voor een door scholen zelf ontwikkelde cursus over een bepaald onderwerp (school-based syllabus), bijvoorbeeld mensenrechten, wereldreligies, enzovoort. Deze cursussen komen tegemoet aan de specifieke wensen van de school en haar mogelijkheden zelf. De meeste vakken kunnen op zowel hoog niveau (240 uren onderwijstijd over 2 jaren) als op standaardniveau (150 uren onderwijs over 2 jaren) gevolgd worden. De leerling kiest ten minste 3 en ten hoogste 4 vakken op het hoge niveau. De instructietaal in het onderwijs is Engels, Frans of Spaans. De externe beoordeling vormt de grootste component van de beoordelingsstructuur. Beoordeling is criteriumgeoriënteerd. Elk vak of onderwerp wordt van een beoordelingscijfer voorzien op een schaal van 1 (laagste) tot 7 (hoogste). Voor het extended essay plus de cursus theory of knowledge zijn maximaal 3 punten te verkrijgen. Het totaal aantal te verkrijgen punten is derhalve 45. Voor het verwerven van het diploma zijn 24 punten nodig.

beoordeling van examens vindt volledig buiten de onderwijsinstelling plaats door de internationale ib-organisatie (internationaal baccalaureaat). Indien wordt overwogen scholen in Nederland de mogelijkheid te bieden een ib-opleiding aan te bieden, moet rekening worden gehouden met het feit dat vooraf erkenning van de internationale ib-organisatie nodig is van de Nederlandse taal als voertaal. Internationale curricula kunnen op termijn belangrijker worden voor Nederland; het is daarom verstandig om de ontwikkelingen rond dergelijke curricula goed te volgen en bijvoorbeeld samen met Vlaanderen na te gaan of een internationaal baccalaureaat met Nederlands als voertaal gerealiseerd kan worden.

Nederland kent met Vlaanderen en Duitsland in de bovenbouw een ver doorgevoerde leerwegaanstructuur (onderscheid havo en vwo en de vier profielen), met daarbinnen nadere keuzemogelijkheden van vakken. De Angelsaksische landen kennen een dergelijke getrapte keuzestructuur niet; het international baccalaureaat kent eveneens een eenvoudiger keuzestructuur (keuze van zes examens uit zes groepen van vakken).

In Nederland en Vlaanderen is de scheiding tussen het algemeen voortgezet onderwijs (havo en vwo) en het beroepsgericht onderwijs het verst doorgevoerd. In Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk is de scheiding minder rigoureuus; dit geldt ook voor Duitsland, maar dan wel in mindere mate. In het Verenigd Koninkrijk is het streven leerlingen aan te moedigen om algemeen voortgezet en beroepsgericht onderwijs in de fase van 'upper secondary education' te combineren. Het international baccalaureaat kent geen beroepsgerelateerde component, maar wel een sterk op de samenleving betrokken component.

Conclusies

De voorstellen voor de profielen tweede fase van het havo en vwo wijken weinig af van wat in andere landen gebruikelijk is. De meeste landen kennen een substantiële centrale component in het eindexamen, in overeenstemming met de voorstellen van de minister. De voorstellen voor de tweede fase ondersteunen de centrale component van het examen. Het internationaal baccalaureaat kent een volstrekt los van de onderwijsinstelling staand examensysteem en ontleent daaraan ook zijn status. De keuzestructuur in Nederland is in vergelijking met de Angelsaksische landen ingewikkeld; de voorstellen verminderen dit niet. In het bijzonder is er in de Angelsaksische landen een trend om algemeen vormend en beroepsgericht onderwijs dicht bij elkaar te brengen en de institutionele scheiding weg te nemen. In Nederland ontbreekt deze trend vooralsnog, zoals de gedane voorstellen laten zien. Zoals hierboven in paragraaf 3.1 vermeld, pleit de raad ervoor beroepsgerelateerde componenten in het curriculum op te nemen. Tot slot adviseert de raad oog te hebben voor de mogelijkheden van internationale curricula en in dat verband samen met Vlaanderen te onderzoeken hoe het Nederlands als voertaal in het kader van het internationaal baccalaureaat erkend kan worden.

4 Conclusies en overwegingen

Gemeenschappelijk deel verzwaren

De raad constateert dat de opbouw van de profielen (het gemeenschappelijk deel met algemene vakken, het profieldeel en het vrije deel) voldoende basis biedt voor een brede kennisbasis. Daarnaast geeft de overgebleven ruimte voor scholen en leerlingen de mogelijkheid om eigen accenten te leggen in het vakkenpakket. De raad betreurt de verlichting van het gemeenschappelijke deel; het gaat niet alleen ten koste van het leren van moderne vreemde talen, maar het is ook nadelig voor het vak geschiedenis. De raad vraagt dan ook aan de minister om met het oog op de algemeen vormende functie van de tweede fase in overweging te nemen het vak maatschappijleer te vervangen voor het combinatievak geschiedenis-maatschappijleer, met uitbreiding van het aantal studielasturen. Verder is het van groot belang om meer leerlingen, met name meer meisjes, te

stimuleren een natuurprofiel te kiezen. Op dit punt verwacht de raad dat de overheid hoog inzet als gaat om het aantrekkelijker maken van natuurprofielen voor een grote groep leerlingen. Ook stelt de raad voor dat de profielcommissies de introductie van de beroepsgerelateerde component in de tweede fase meenemen in hun advies.

Uitdagend voor leerlingen en organiseerbaar voor scholen

De inhoudelijke samenhang van de profielen verdient nog de nodige aandacht, maar desondanks is de raad van mening dat de profielenstructuur een samenhangend vakkenpakket bevordert. De raad verwacht dat uitgaande van het vertrouwen in het vermogen van scholen om zelf organisatorische oplossingen aan te dragen, de inhoudelijke samenhang binnen de profielen zal verbeteren en de belasting van de tweede fase wordt beheerst. Dit zal naar verwachting een positieve uitwerking hebben op de studeerbaarheid voor leerlingen.

Aansluiting tussen het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs

Het is nog niet duidelijk wat de functie van de profielen is in relatie tot een betere aansluiting op het hoger onderwijs. Een onderzoek gericht op de functie van de profielen bij de doorstroming ligt volgens de raad daarom voor de hand. Dit onderzoek kan dan betrokken worden bij de evaluatie van de wet.

Keuzemogelijkheden voor leerlingen

De minister heeft een compromis bereikt in het voorstel voor aanpassing van de profielen. Enerzijds kiest zij voor duidelijk herkenbare profielen en anderzijds wil zij scholen, leraren en leerlingen meer keuzemogelijkheden geven. Dit leidt in sommige gevallen tot minder keuzemogelijkheden. Dit hoeft echter volgens de raad niet altijd een nadeel te zijn. Verder stemt de raad in met het voorstel om de examenprogramma's globaler te maken, mits het civiel effect van de examens gewaarborgd blijft.

Draagvlak

De raad heeft de indruk dat er voor de aanpassing van de profielen in de tweede fase voldoende draagvlak is bij de directbetrokkenen in het onderwijsveld. De raad gaat ervan uit dat scholen, via een toereikende invoeringsregeling, in de gelegenheid worden gesteld om de aanpassingen zorgvuldig in te voeren.

Internationaal perspectief

In het kader van de internationale vergelijking van de structuur en de inhoud van de tweede fase constateert de raad, dat het voorstel voor de profielen redelijk overeenkomt met de inrichting van het 'upper secondary education' in een aantal andere EU-landen. Wel is er qua keuzevrijheid een duidelijk verschil met Angelsaksische landen. Ook het bij elkaar brengen van algemeen vormende en beroepsgerichte vakken komt in het voorstel onvoldoende naar voren. De raad adviseert deze aspecten niet alsnog in het wetsvoorstel te verwerken, maar wel voor de langere termijn te onderzoeken. De ingestelde profielcommissies kunnen deze aspecten in hun adviezen meenemen. Omdat internationale curricula aan belang kunnen winnen, is het verstandig het Nederlandse aanbod blijvende aan dergelijke curricula te spiegelen en in dit kader onder meer te onderzoeken hoe het Nederlands als voertaal in ib-programma's verwezenlijkt kan worden.

Evaluatiebepaling in de wet opnemen

De raad stelt voor in het wetsvoorstel over de aanpassing van de profielen in de tweede fase een evaluatiebepaling op te nemen. Dit artikel bepaalt dat de minister binnen vijf jaar na inwerkingtreding van de wet aan de Staten-Generaal een verslag zendt over de doeltreffendheid en de effecten die de wet in de praktijk heeft. De raad acht evaluatie van het beleid van belang omdat dat volgens hem onmisbaar is voor het eventueel bijsturen. Het gaat daarbij om het beoordelen van de waargenomen inhoud, processen en effecten van het beleid over de tweede fase aan de hand van een aantal criteria. De volgende criteria kunnen voor de evaluatie richtinggevend zijn.

- Is het onderwijsprogramma uitdagend voor de leerlingen?

- Is de aansluiting tussen het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs verbeterd?
- Op welke manier wordt er in het curriculum aandacht geschonken aan de moderne vreemde talen en het combinatievak geschiedenis-maatschappijleer?
- Is de samenhang tussen vakken verbeterd?
- Wat is het intern en extern rendement?
- Sluit de structuur en de inhoud van het aanbod in de tweede fase aan bij curricula van relevante landen en bij internationale curricula?
- Kan een regeling zonder profielen vergelijkbare effecten sorteren?

Literatuur

- Inspectie van het onderwijs (2003a). *Onderwijsjaarverslag 2001/2002*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het onderwijs (2003b). *Tweede fase vierde jaar*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2004). *Onderwijsverslag 2002/2003*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Ministerie van OCW, TK- brief van 4 juli 2003.
- Onderwijsraad (2002). *Examinering in ontwikkeling*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2003). *Briefadvies Profielen Natuur*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2004). *Koers voortgezet onderwijs: nieuw vertrouwen*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Organisation for Economic Co-ordination and Development (2004). *Learning for Tomorrow's World; First Results from PISA 2003*. Parijs: OECD.
- Veugelers, W., Jong, U. de & Schellings, G. (2004). *De Tweede Fase in onderzoek. Studie naar het onderzoek van de tweede fase havo/vwo*. Amsterdam: Instituut voor de Lerarenopleiding, Universiteit van Amsterdam.